

Karakter

Karakter (Malmberg, 2019) legt de nadruk op technisch en vloeiend lezen en heeft een aparte leerlijn literatuureducatie en leesbevordering. De methodemakers beloven hoge leesopbrengsten voor ieder kind én een klas vol enthousiaste lezers.

TEKST VIVIAN VAN ALEM

Nederlandse kinderen zijn steeds minder gemotiveerd om te lezen. Bijna een kwart van de vijftienjarigen leest op een niveau dat onvoldoende is om goed te kunnen functioneren op school of in de maatschappij. Ook in internationaal opzicht dalen de gemiddelde leesprestaties sterk (PISA, 2018). Deze trend is al een aantal jaren zichtbaar en daarom voor ministers Slob en Van Engelshoven van OCW aanleiding om te starten met een leesoffensief, dat bestaat uit de volgende maatregelen: een krachtige en samenhangende leesaanpak, een belangrijke rol voor bibliotheken en een breder aanbod van jeugdboeken.

MOTIVATIE ALS SLEUTEL VOOR LEESUCCESS?

Een leesoffensief is prachtig, en nodig. De onderliggende gedachte is volgens de ministers van OCW (2019) in hun brief aan de Tweede Kamer, dat 'motivatie om te lezen tot meer leestijd leidt, en meer

leestijd leidt tot meer leesvaardigheid. Andersom kan weinig plezier in lezen juist leiden tot minder leesmotivatie, leestijd en uiteindelijk minder leesvaardigheid'. Het is dus belangrijk om kinderen intrinsiek te motiveren om te lezen. Maar welke relatie is er tussen de technische leesvaardigheid, de vaardigheid in begrijpend lezen, vrijetijdslezen en leesmotivatie? Oftewel: is motivatie nu de kip of het ei? Van der Leij (2020) stelt terecht in zijn bijdrage op KomenskyPost dat technisch lezen een noodzakelijke voorwaarde is voor de andere elementen in de 'leesketen'. Wie niet kan decoderen, zal niet makkelijk begrijpen wat hij leest en beleeft daar waarschijnlijk weinig plezier aan. Door het stap-voor-stap aanleren van de leesvaardigheid, beleven leerlingen succeservaringen die hen motiveren om ermee verder te gaan, zeker als ze in de gaten hebben dat het nut heeft. Van der Leij (2020) geeft aan dat volgens de leertheorie motivatie niet de aanjager is van de leesvaardigheid, maar juist het product van

toenemende beheersing. Anders gezegd: beter lezen leidt tot meer leesplezier.

ELKE LES EEN LEESUCCESS

In *Karakter* is gekozen voor het maken van een duidelijk onderscheid in technisch en begrijpend lezen. Voor het decoderen op (woord- en) tekstniveau kiest de methode voor expliciete en doelgerichte instructie van de technische leesvaardigheden (nauwkeurig, vlot en vloeiend lezen). In de lessen leesbevordering en literatuureducatie maken kinderen kennis met een gevarieerd boekenaanbod, waarmee ze hun literaire competenties ontwikkelen. Voor het vakgebied begrijpend lezen heeft *Karakter* geen aparte leerlijn, maar adviseert de uitgever de samenhang te zoeken met de taal- en zaakvakken. Voor de taalmethodes *Staal* en *Taal actief* wordt een uitwerking ontwikkeld, waarmee met *Karakter* een gecombineerd aanbod verdiepend lezen, taal en woordenschat aangeboden kan worden.

De keuze om doelgericht de technische leesvaardigheden te trainen, wijkt af van het combineren van technisch en begrijpend lezen in andere recente methodes. Daarmee kiezen de makers van *Karakter* bewust voor training van het decoderen, gericht op succesbeleving. Bureau ICE onderzocht in 2019 de leerwinst van kinderen uit groep 4 die een jaar met *Karakter* leesonderwijs hebben gekregen. Hieruit komt naar voren dat de technisch leesvaardigheid van 826 leerlingen van de (representatieve) onderzoeksgroep gemiddeld met drie AVI-niveaus toenam. De gemiddelde leerwinst nam toe in alle niveaugroepen: zowel bij de sterkste lezers als bij de gemiddeld en minder sterke lezers. Het percentage zeer sterke

lezers was na een jaar bijna verdubbeld. Succeservaringen dus, die vast ook invloed hebben gehad op de intrinsieke leesmotivatie van deze kinderen.

STRUCTUUR EN ORGANISATIE

Het jaarprogramma van *Karakter* bestaat uit vier periodes van elk zeven lesweken met aan het eind van elke periode een toetsweek. Er zijn minimaal vier extra uitloopweken, die naar eigen inzicht over het jaar heen ingepland kunnen worden. De naam van de methode verwijst naar de personages die centraal staan in de thema's: bijvoorbeeld een astronoute, een kok of een uitvinder. In groep 4 en 5 ligt de nadruk op technisch lezen; vanaf groep 6 wordt steeds meer het

accent gelegd op vloeiend lezen. In de bovenbouw is er een 'onderhoudsprogramma' voor technisch lezen opgenomen. In de groepen 4 en 5 zijn er wekelijks vier lessen technisch (nauwkeurig, vlot en vloeiend) lezen; in groep 6 wekelijks twee lessen en in groep 7 en 8 iedere week één les. Deze lessen duren dertig minuten. Een nieuw technisch leesdoel wordt telkens aangeboden in twee opeenvolgende lessen, die samen een geheel vormen. Eerder aangeboden doelen komen terug in de woord- en flitsrijtjes. Daarnaast staat er voor iedere jaargroep wekelijks één les van 45 minuten gepland, gericht op leesmotivatie: in de oneven weken is dat een les literatuureducatie (bijvoorbeeld in groep 4: 'Leren wat de functie van

WEEK 2 | LES 4

4 Voorbereiden op theaterlezen.

5 Theaterlezen.
Lees de tekst samen.

De zeilboot van Moos

Dittie: Poe, we wachten al vijftien minuten, Lisa! Zie je wel, het wordt niks. We hadden Moos niet moeten vragen. Mijn moeder zei het al: 'Een spreekbeurt met zijn drieën? Dat geeft alleen maar storm en verdrietjes!'

Lisa: Ik bel hem wel op. Nul zes, twee, twee, vier, acht, zes ... Hee Moos, met Lisa. Dittie en ik staan op je te wachten. Kom je nog oefenen?

Moos: Ja Lisa, ik kom. Ik zoek nog een touw om een doos vast te binden achter op mijn fiets.

Lisa: Is goed, tot zo! Moos komt eraan, hij zoekt nog een touw.

Dittie: Hij is te laat, wij beginnen gewoon zonder Moos. Ik begin ... Jongens en meisjes, onze spreekbeurt gaat over zeilen.

Lisa: Je kan beter zeilsport zeggen, Dittie. Wacht, daar is Moos. Ik doe de deur wel open.

Moos: Hee Lisa, pak jij die doos even aan? Ik kon geen touw vinden, hij staat los achter op mijn fiets. Ik ben bang dat hij valt als ik afstap.

Lisa: Zo, die doos is zwaar! Wat zit er allemaal in? Boeken over zeilboten?

Moos: Zul je wel zien, maar ik denk dat jullie het leuk vinden.

Dittie: Zet daar maar neer, Lisa, naast de tafel. Ha Moos, ben je daar eindelijk? We dachten dat je niet meer zou komen.

Moos: Niet komen? Hoe kom je daar nou bij! Ik heb er juist heel veel zin in. Ik heb er een week aan gewerkt. Willen jullie zien wat ik gemaakt heb? Kijk!

Dittie: Nee, Moos, weet je wat? Dat doen we straks. Ga eerst maar zitten. Jij bent na Lisa aan de beurt en ik begin. Jongens en meisjes, onze spreekbeurt gaat over de zeilsport.

Lisa: Goed Dittie, je bent goed te verstaan. En je kijkt ons goed aan. Nu ik. Dittie, Moos en ik leren zeilen bij een club. Onze club heet De Watervriend. Je kunt lid worden van onze club. Zeilen is heel leuk en gezond en niet duur. Je moet wel een zwemdiploma hebben.

Moos: Ja, en ook een zeilboot. Kijk, ik haal hem uit de doos.

Dittie: Moos, even wachten. Lisa, je bent goed te verstaan, maar soms ga je iets te snel.

Lisa: Moos, wat een gaaf zeilbootje! Dat is onze optimist in het klein. Heb je die helemaal zelf gemaakt?

Moos: Ja, en hier heb ik een bak met water. Zo, die staat. En kijk ... ha, ha, met dit ding maak ik wind. Het is van mijn moeder.

Dittie: Geef mij de stekker maar, ik weet een stroompunt.

Moos: Zo, nu zet ik de boot, rustig, in het water. Ik pak de haardroger, doe het ding aan en ... pfff ... Kijk, door de wind staat het zeil bol. En het bootje vaart!

Lisa: Wauw, Moos, supergeweldig, dit wordt een topspreekbeurt!

Geef vas Diegen

Kijk terug Je las een theaterrol. Lette je goed op de **leestekens**? Hield je pauzes bij een komma en een punt? Vertel het aan je maatjes.

26 27

BEELD: MALMBERG

perspectief is'); in de even weken is het een les leesbevordering (bijvoorbeeld: 'Herkennen bij welke perso- nage het perspectief ligt'). Pittige doelen soms, maar de lessen zijn motiverend, ook omdat er vormen van samenwerkend leren worden ingezet en er veelvuldig gebruik gemaakt wordt van tekstfragmenten uit 'echte' kinderboeken.

DIFFERENTIATIE OP VIER NIVEAUS

In *Karakter* kan in vier niveaus worden gedifferentieerd: de één-, twee- en driestergroep (zij vormen samen de 'basisgroep') en de plusgroep. In de handleiding staat helder omschreven welke groep wanneer welke instructie van de leerkracht krijgt. Er lijkt goed te zijn nagedacht over deze manier van afstemmen op onderwijs- behoeften, want de technisch leesles biedt 'voor elk wat wils', zowel in leesteksten en -opdrachten als in geboden ondersteuning door de leerkracht. Dit vraagt in sommige lessen wel om een ijzersterk timema- nagement van de leerkracht, bijvoor- beeld als de verschillen in de groep groot zijn of de zelfstandigheid van de leerlingen nog onvoldoende is ontwikkeld. In de lessen vloeiend

lezen is de instructie voor alle kinde- ren in de groep gelijk en de verwer- king is op eigen niveau. Deze les wordt afgesloten met duolezen of theaterlezen van een tekst, waarin elk kind een rol krijgt op eigen be- heersingsniveau. De zwakkere lezers bereiden hun rol eerst voor samen met de leerkracht. Een prachtig voorbeeld van het structureel samen met de groep lezen, waarin iedereen actief mee kan doen! In de lessen leesbevordering en literatuur- educatie wordt evenmin onder- scheid gemaakt in leesniveau. In actieve samenwerkingsvormen (groepjes, tweetallen) gaan kinderen aan de slag met vragen rondom leesbeleving en meer beschouwen- de vragen als 'Wat maakt een lees- boek over sport een goed boek?' Het tekstniveau van deze lessen kan voor zwakke lezers hoog zijn en vraagt om een inschatting van de leerkracht of zij in het samenwerkend leren vol- doende tot hun recht komen. In de lessen komen veel tips voor goede kinderboeken voorbij, dus voldoende inspiratie voor de inrichting van de klassenbibliotheek. Opvallend is dat het stillezen in een eigen lees- boek alleen voor de plusleerlingen

expliciet in de handleiding staat opgenomen. Met zo'n mooi gevulde klassenbibliotheek is het echter voor alle lezers zinvol en motiverend als er regelmatig tijd wordt gereser- veerd om (verder) te lezen in een zelfgekozen boek of tijdschrift.

DE MATERIALEN

Naast de algemene handleiding is er voor ieder thema (een karakter) een leshandleiding met daarin een afbeelding van het leerling- materiaal opgenomen. Alle les- onderdelen zijn ook opgenomen in de digibordsoftware, die eigenlijk onmisbaar is tijdens de lesintroduc- tie en -instructie. Daarnaast kan de leerkracht beschikken over de Resultatenmonitor van Malmberg, voor een snel overzicht van de toets- resultaten. De leerlingen beschikken over een leeswerkboek of plusboek (één per karakter) en een leesbevor- deringswerkboek (twee per jaar). Alle leesteksten zijn opgenomen in dit materiaal, dus er kunnen zonder problemen markeringen of aanteken- ingen worden gemaakt in de tekst. Alhoewel de methode niet expliciet een aparte leerlijn begrijpend lezen aanbiedt, lenen sommige teksten zich zeker voor het aanleren van strategieën die handig zijn om tek- sten goed te kunnen begrijpen. Het kunnen schrijven of onderstre- pen in de tekst kan dan een handig hulpmiddel zijn. Extra oefenmateriaal is opgenomen als kopieerblad in de handleiding of in de oefensoftware. Ook kunnen kinderen beschikken over een digitaal stopklokje, om het tempo van het lezen bij te houden. Het aandeel oefeningen dat gericht is op het verhogen van het leestem- po, is echter beperkt. De verhouding leesmateriaal op woord- en zins- niveau is in evenwicht, het grootste deel betreft leesteksten.

In de lessen komen veel tips voor goede kinderboeken voorbij, dus voldoende inspiratie voor de inrichting van de klassenbibliotheek

KARAKTER IN DE PRAKTIJK

'Karakter sluit aan bij onze pedagogische visie om als groep echt samen te lezen', zegt Roos d'Haens, leerkracht van De Werkplaats Kindergemeenschap in Bilthoven. 'Het theaterlezen is daarvan een mooi voorbeeld. Erg leuk is dat de zwakkere lezer daarbij vaak een stoere rol krijgt. Ook de afwisseling in lessen spreekt ons erg aan, net als de aparte pluslijn, het zelfstandig werken met de digitale stopklokjes, de rijke teksten en het mooi vormgegeven materiaal.' De kinderen vinden de lessen leesbevordering erg leuk, maar d'Haens geeft eerlijk toe dat ze soms veel tijd kosten. 'De prioriteit gaat nu naar technisch lezen, omdat we onze leesresultaten willen versterken. De technisch leeslessen worden heel effectief ingezet en de resultaten gaan omhoog.' Een sterk punt van de methode vindt d'Haens ook de aansluiting bij *Staal* (spelling): 'De behandelde leescategorieën komen kort daarna terug in de spellinglessen.' Deze aansluiting vinden ook Helmi Hooijmans en Monique Vooijs, leerkrachten van de Dr. Lammerts van Buerenschool in Zetten, een duidelijke meerwaarde. Zij waarderen de duidelijke focus op één leesdoel in de technisch leeslessen en zien ook dat de resultaten van de kinderen heel snel vooruit gaan. 'Dat komt door de afwisseling in de lessen van *Karakter*, het model en het laten lezen van boeken die ze leuk vinden. Je betreft de kinderen veel meer bij de doelen.' Door het kleine aantal kinderen dat ze dit jaar in de groep hebben, is het voor de leerkrachten soms lastig om de samenwerkingsvormen echt tot hun recht te laten komen. Beide leerkrachten zijn enthousiast over de aansprekende lay-out en de nadruk die de methode legt op lezen.

IN OPWAARTSE SPIRAAL KOMEN

Beter lezen leidt tot meer leesplezier. Met *Karakter* ligt de focus iedere les op een belangrijke deelvaardigheid van lezen. Als leerlingen met *Karakter* goede resultaten behalen en enthousiast worden van het lesaanbod en de materialen, vergroot dit het leesplezier. Zo komen zij 'vanzelf' in de opwaartse spiraal terecht die het leesoffensief van het ministerie van OCW beoogt.

Naast de algemene handleiding is er voor ieder thema (een karakter) een leshandleiding met daarin een afbeelding van het leerlingmateriaal opgenomen

VIVIAN VAN ALEM

is werkzaam als projectleider, docent en adviseur in het onderwijs (www.vanalemonderwijsadvies.nl)

De literatuurlijst is te vinden op: www.jsw.nl/artikelen

Reactie van de uitgever

Jan Jaap Bijlsma, uitgever bij Malmberg: 'We hebben afgelopen jaren met een team van leesprofessionals en kinderboekenschrijvers hard gewerkt aan *Karakter*. Ons doel: goed en écht motiverend leesonderwijs. Geweldig dat *Karakter* zo goed wordt ontvangen door scholen en leesexperts. De doelgerichte aanpak en focus op succesbeleving leidt tot intrinsiek gemotiveerde kinderen (én leerkrachten). Daarnaast worden kinderen uitgedaagd om veel en gevarieerd te lezen. Met uitstekende leesopbrengsten als resultaat. En daar zijn we trots op!'